

лення економіко-торговельних відносин України з країнами-партнерами на взаємовигідних засадах. Їх успішна реалізація потребує активної взаємодії між урядами та представниками бізнес-кіл різних країн.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Матвійчук А.В. Моделювання економічних процесів із застосуванням методів нечіткої логіки: [монографія] / А.В. Матвійчук. – К.: КНЕУ, 2007. – 264 с.
2. Івашук Н.Л. Ринок деривативів: економіко-математичне моделювання процесів ціноутворення: [монографія] / Н.Л. Івашук. – Л.: Львівська політехніка, 2008. – 472 с.
3. Плєскач В.Л. Моделювання фінансово-економічних процесів: [монографія] / В.Л. Плєскач. – К.: КНТУ, 2010. – 427 с.
4. Кучеренко С.А. Аналіз, оцінювання і моделювання валютно-курсової політики трансформаційної економіки України: [монографія] / С.А. Кучеренко, О.Д. Шарапов. – Черкаси: ЧНУ, 2013. – 232 с.
5. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: [монографія] / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К.: НІСД, 2012. – 365 с.
6. Бабкін С.В. Моделювання процесів в економіці та управлінні проектами з використанням нових інформаційних технологій: [монографія] / С.В. Бабкін [та ін.]. – Харків: ХНУРЕ, 2015. – 244 с.
7. Global Trade Analysis Project (GTAP) [Electronic Resource]. – Mode of access: <https://www.gtap.agecon.purdue.edu/default.asp>.

УДК 339.56

Демехін А.В.

*аспірант кафедри міжнародних фінансів
Київського національного торговельно-економічного університету*

БАЗИСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ ФІНАНСОВИМИ ПОСЛУГАМИ

У статті розглянуто сутність, структуру та місце фінансових послуг у сучасній системі світогосподарських процесів. Проаналізовано динаміку зовнішньої торгівлі України фінансовими послугами. Визначено рівень сформованості вітчизняного ринку фінансових послуг та ефективність його інтеграції в глобальне фінансово-економічне середовище. Окреслено основні проблеми розвитку фінансового ринку України та напрями економічної політики держави щодо їх вирішення.

Ключові слова: фінансові послуги, зовнішня торгівля, фінансовий ринок, глобалізація, експорт, імпорт.

Демехин А.В. БАЗИСНЫЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ РАЗВИТИЯ ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛИ УКРАИНЫ ФИНАНСОВЫМИ УСЛУГАМИ

В статье рассмотрены сущность, структура и место финансовых услуг в современной системе мирохозяйственных процессов. Проанализирована динамика внешней торговли Украины финансовыми услугами. Определен уровень сформированности отечественного рынка финансовых услуг и эффективность его интеграции в глобальную финансово-экономическую среду. Определены основные проблемы развития финансового рынка Украины и направления экономической политики государства по их решению.

Ключевые слова: финансовые услуги, внешняя торговля, финансовый рынок, глобализация, экспорт, импорт.

Demekhin A.V. BASIC DEVELOPMENTAL DETERMINANTS OF UKRAINE'S FOREIGN TRADE IN FINANCIAL SERVICES

The article deals with the nature, structure and place of the financial services in the modern system of global economic processes. Dynamics of Ukraine's foreign trade in financial services and the level of formation of the domestic financial market and the effectiveness of its integration into the global financial and economic environment are analyzed. The main problems of Ukraine's financial market development and directions of economic policy to resolve them are identified.

Keywords: financial services, foreign trade, financial markets, globalization, export, import.

Постановка проблеми. Однією з найважливіших властивостей сучасного етапу глобалізації є посилення ролі її фінансової складової. Продовжує формуватися новий рівень взаємозалежності економік різних країн у результаті глобального кругообігу капіталів і пов'язаних із ними послуг. Зростаючі масштаби фінансових ресурсів, що обертаються в різних сферах економічної активності, справляють значний вплив на світогосподарські процеси, відбуваються їх постійний рух і перерозподіл між учасниками міжнародних економічних відносин.

Фінансова глобалізація знаходить своє вираження в трансформації локальних фінансових ресурсів у міжнародні, загальному збільшенні транскордонних потоків інвестування та, відповідно, розширенні обслуговуючих їх фінансових ринків; а також у підвищенні ролі цих ресурсів в світовому економічному розвитку. За таких умов динамічний розвиток зовнішньої торгівлі фінансовими послугами з метою ефективною інтеграції в міжнародний фінансовий ринок стає одним із визначальних факторів економічного зростання кожної країни світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем розвитку торгівлі фінансовими послугами та становлення міжнародного ринку фінансових послуг присвячено наукові праці низки вітчизняних учених-економістів, зокрема Д.А. Леоннова [1], Н.М. Внукової [2], К.В. Масляєвої [3], О.І. Пальчук [4], О.І. Лютого і О.М. Юрчука [5] та ін. Їх напрацювання зробили вагомий внесок у формування теоретико-методологічних та концептуальних засад розвитку світового ринку фінансових послуг в умовах глобалізації. Однак розгляд питання виходу на нього України через зовнішню торгівлю фінансовими послугами досі не набув належного втілення у вітчизняній науковій літературі, що обумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета статті полягає в аналізі сучасних тенденцій розвитку зовнішньої торгівлі України фінансовими послугами, а також формуванні пропозицій щодо регуляторних механізмів удосконалення її сучасного стану.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більшості випадків під фінансовими послугами розуміють сукупність різноманітних форм мобілізації й вико-

ристання фондів фінансових ресурсів для фінансового забезпечення процесу виробництва, виконання робіт і надання послуг, які здійснюються, як правило, на платній основі та мають відмінні риси свого функціонування [1, с. 337]. Фінансові послуги за своєю структурою дуже різні, можуть мати риси кредитних операцій, операцій оренди та страхування, проте всім їм притаманні риси створення й використання фондів фінансових ресурсів для здійснення економічної діяльності.

Згідно з Класифікацією послуг зовнішньоекономічної діяльності (ДК 012-97), розробленою на основі Класифікатора видів економічної діяльності статистичною Комісією Європейського Союзу [2], до послуг, пов'язаних із фінансовою діяльністю, включаються послуги з фінансового посередництва, страхування та допоміжної діяльності у сфері фінансів і страхування (рис. 1).

Відповідно до зазначеного класифікатора, до категорії фінансових послуг включаються комісійні платежі та платежі, пов'язані з такими операціями, як приймання депозитних вкладів і видача позик, фінансовий лізинг, викуп і розміщення випуску цінних паперів, управління фінансовими активами, консультативні послуги та ін. Страхові послуги включають різні види страхування, що здійснюються страховими компаніями країни для зарубіжних партнерів, і навпаки.

В Україні експорт та імпорт послуг реєструється на момент підписання зовнішньоекономічного контракту, який містить зобов'язання продавця надати послуги, а покупця – одержати і сплатити за них необхідну грошову суму. При цьому до обсягів експорту включаються надходження коштів від нерезидентів за надані послуги, а до обсягів імпорту – перерахування коштів нерезидента за одержані послуги.

Фінансові послуги становлять значну і дедалі більшу частину економіки практично у всіх розвинених країнах і країнах, що розвиваються. Зростання сектора особливо є великим в тих країнах, які переживають швидку модернізацію. Доцільно врахувати, що добре налагоджена діяльність банківських і небанківських фінансових інститутів, страхових і пенсійних фондів, фінансових посередників та інституційних інвесторів сприяють стабільності ринку фінансових послуг країни та її економічно-соціальних систем. Рівень розвитку ринку фінансових послуг виступає індикатором зрілості ринкових відносин країни, що існує в системі світової глобалізації.

Міжнародна торгівля на ринку фінансових послуг збільшується швидкими темпами завдяки комбінації нових і зростаючих ринків у країнах, що розвиваються, і країнах із перехідною економікою, фінансової та торговельної лібералізації, використанню нових фінансових інструментів і швидких технологічних змін. Фінансові послуги слугують основою сучасної глобальної економіки, оскільки в ній не існує жодного сектора, функціонування якого істотним чином не залежить (прямо чи опосередковано) від послуг, що надаються фінансовим сектором.

Що стосується України, то з приходом до неї потужного міжнародного фінансового капіталу, передусім у банківський і страховий сектори та на фондовий ринок, на вітчизняному фінансовому ринку активізувалися й інтенсифікувалися процеси інтеграції та конвергенції. Проте сучасна динаміка зовнішньої торгівлі Україною фінансовими послугами свідчить про наявність структурних диспропорцій та

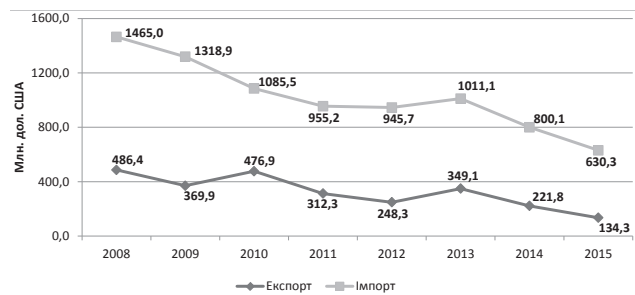

Рис. 1. Структура і місце фінансових послуг на фінансовому ринку

Джерело: [3, с. 184]

негативних тенденцій розвитку вітчизняного фінансового сектора (рис. 2).

Так, упродовж 2008–2015 рр. чітко простежується загальна тенденція до зменшення обсягів зовнішньої торгівлі України фінансовими послугами. Певне зростання щодо імпорту спостерігалось лише в 2013 р., коли він зріс на 6,9% – з 945,7 до 1011,1 млн. дол. США. Експорт за вказаний період зростав двічі – у 2010 р. (на 28,9%) і 2013 р. (на 40,6%), однак навіть такі високі темпи зростання не змогли забезпечити довготривалу позитивну динаміку. У 2014–2015 рр. відбулося стрімке скорочення (на 47%) експорту фінансових послуг порівняно з 2013 р., тоді як їх імпорт знизився лише на 21%. Як у сфері експорту, так і у сфері імпорту, Україні впродовж семи років так і не вдалось перевищити показники 2008 р. Більше того, Україна залишається нетто-імпортером у сфері фінансових послуг, негативне сальдо торгового балансу ними в 3,7 рази перевищує експорт.

* Дані щодо 2015 р. відображені станом на період з січня по вересень.

Рис. 2. Динаміка зовнішньої торгівлі Україною фінансовими послугами в 2008–2015 рр.

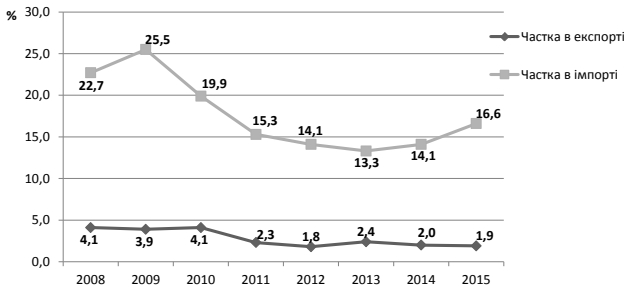
Джерело: [4]

Основною причиною такого стану речей є те, що фінансовий ринок України відзначається надмірною банківською активністю та неспроможністю небанківських інститутів вступати в конкурентну боротьбу з банками за залучення фінансових ресурсів юридичних та фізичних осіб. Разом із тим визначальною світовою тенденцією в сучасних умовах, що характеризуються посиленням нормативних вимог до стійкості банківської системи, є саме зменшення ролі банківських установ у формуванні загального обсягу операцій із надання фінансових послуг та підвищення впливу небанківських інститутів на динаміку фінансового сектора економіки. Небанківські установи України не спроможні скористатися природними конкурентними перевагами здійснення діяльності на вузькому сегменті ринку та порівняно помірному режиму державного регулювання.

На розвитку зовнішньої торгівлі Україною фінансовими послугами негативно позначається й недостатня ефективність внутрішнього фінансового ринку. Це

пояснюється насамперед низькою мірою привабливості фінансового ринку для інвесторів. Серед негативних факторів впливу: політична нестабільність, низький законодавчий захист інвесторів, недостатньо розвинута інфраструктура фінансового ринку, маніпулювання цінами, використання інсайдерської інформації та випадки недобросовісного ставлення фінансових посередників до клієнтів тощо.

Зважаючи на позитивне сальдо зовнішньої торгівлі України за всіма видами послуг, економічна вага і роль фінансових послуг у вітчизняній економіці значно відрізняються залежно від експортного чи імпортного напрямку зовнішньоторговельних операцій (рис. 3).

* Дані щодо 2015 р. відображені станом на період з січня по вересень.

Рис. 3. Динаміка частки фінансових послуг у загальному експорті та імпорті послуг України в 2008–2015 рр.

Джерело: [4]

У структурі вітчизняного експорту послуг фінансові послуги стабільно складають мізерну частку, яка в 2008–2015 рр. проявляла тенденцію до зменшення з 4,1 до 1,9%. Натомість в імпорті послуг України фінансові послуги займають одну з найбільших часток, яка впродовж досліджуваного періоду сягала 25,5% станом на 2009 р. Попри тенденцію до скорочення частки фінансових послуг у загальному імпорті послуг у 2010–2013 рр. за останні два роки спостерігається відновлення зростаючої тенденції – до 16,6% станом на січень-вересень 2015 р.

Кризові явища, що розгортаються в економіці України, обумовлюють необхідність переосмислення фундаментальних процесів, які формують фінансовий ринок як у світі, так і в Україні. Зрушення, що відбуваються у фінансовій сфері (нестійкість національної валюти, загрозливі проблеми із ліквідністю фінансових установ, падіння українських ринків цінних паперів), призвели в Україні до суттєвих змін, які в середньостроковій перспективі можуть суттєво вплинути на реальний сектор вітчизняної економіки. Запас витривалості українського фінансового ринку та вітчизняних фінансових установ виявився мінімальним. Така нестійкість фінансового сектору економіки відображає наявність проблем не тільки у фундаментальних основах ринку фінансових послуг, а й в підходах до їх регулювання.

Відтак, фінансова глобалізація і процес інтеграції ринків фінансових послуг у світову фінансову систему також зумовлюють активізацію дій регуляторів щодо подальшого розвитку країни. Зростання зацікавленості міжнародних фінансових інститутів українським ринком фінансових послуг потребує виконання заходів із підвищення ефективності його функціонування і формування довгострокових програм щодо вдосконалення регулювання діяльності на ринку фінансових послуг України. Перед державою особливо гостро постає необхідність забезпечення

інституційного економіко-правового середовища функціонування як внутрішнього, так і зовнішнього ринку фінансових послуг. Підсилюють таку необхідність світові інтеграційні процеси у глобальній економіці, зокрема у фінансах.

Слід зазначити, що пропозиції та погляди представників різних державних установ, науковців та практиків фондового ринку України щодо основних принципів удосконалення державного регулювання зовнішньої торгівлі фінансовими послугами зводяться до такого: по-перше, необхідно прискорити впровадження методів регулювання, що відповідали б вимогам сьогодення та міжнародним стандартам; по-друге, регулювання має сприяти захисту інтересів держави і громадян та підтримувати процес активного формування цивілізованого національного фінансового ринку; по-третє, єдина державна політика у цій сфері повинна здійснюватися на засадах централізації регуляторних зусиль та повноважень держави [10, с. 110].

Оптимальним варіантом удосконалення механізму державного регулювання в Україні фінансової сфери в цілому та зовнішньої торгівлі фінансовими послугами зокрема є створення окремої незалежної державної фінансової установи з повноваженнями проведення фінансового нагляду та регулювання на консолідованій основі – Державної інспекції фінансового нагляду – незалежного органу, покликаного сприяти розвитку та підвищенню стабільності та ліквідності фінансових ринків завдяки більш скоординованим управлінським заходам.

Перевагами такої моделі регулювання є:

- закріплення відповідальності за регуляторну діяльність за одним державним органом;
  - однаковий (уніфікований) підхід у надгляді та регулюванні всіх учасників ринку;
  - спрощення та зменшення обсягів їх звітності, зниження сукупних витрат управління за рахунок об'єднання інформаційних технологій і систем, створення єдиних баз даних і реєстрів;
  - підвищення ефективності управління за рахунок консолідації висококваліфікованого персоналу та реалізації єдиної кадрової політики;
  - підвищення здатності своєчасно та адекватно реагувати на виникнення фінансових інновацій тощо.
- Єдиним недоліком у даному державному органі буде високий ступінь концентрації повноважень, але таке становище можна поліпшити чіткою організацією підзвітності вищим органам державної влади (Президенту та Верховній Раді).

Крім того, створення єдиного державного регулятора відповідатиме євроінтеграційним прагненням України: дасть змогу ввести українські фінансові установи в коло суб'єктів фінансових ринків країн ЄС відповідно до положень Угоди про асоціацію [11, с. 93].

Насамкінець слід зазначити, що основною метою функціонування такого механізму державного регулювання ринку фінансових послуг мають бути забезпечення єдності та сприятливих умов для розвитку і функціонування внутрішньої і зовнішньої торгівлі фінансовими послугами, надгляд за фінансовим станом учасників ринку фінансових послуг та додержання ними законодавства, захист інтересів споживачів фінансових послуг.

Висновки. Зовнішньоторговельна політика в умовах інтеграції України до європейської спільноти та зростання кризових явищ повинна оптимально поєднувати інтереси національних суб'єктів господарювання, які функціонуватимуть в умовах підвищеної конкуренції навіть на внутрішньому ринку. Одна зі складових частин цього процесу, як засвідчує світова

практика, – реалізація політики імпортозаміщення послуг, що створить умови для розвитку власного фінансового ринку та знизить відтік вітчизняного фінансового капіталу. У будь-якому разі, головною метою державного механізму регулювання ринку фінансових послуг України має бути контроль якості надання фінансових послуг і регулювання фінансово-інвестиційних потоків відповідно до потреб соціально-економічного розвитку країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Леонов Д.А. Ринок фінансових послуг: парадигма євроінтеграції: [монографія] / Д.А. Леонов [та ін.]. – К.: УІРФР, 2008. – 848 с.
2. Внукова Н.М. Управління розвитком ринків фінансових послуг: [монографія] / Н.М. Внукова [та ін.]; Харківський національний економічний ун-т. – Х.: АдВА, 2009. – 195 с.
3. Масляєва К.В. Господарсько-правове забезпечення функціонування ринку фінансових послуг України: [монографія] / К.В. Масляєва. – Х.: ФІНН, 2010. – 175 с.
4. Пальчук О.І. Факторинг на ринку фінансових послуг: [монографія] / О.І. Пальчук. – К.: Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин, 2011. – 163 с.
5. Лютий О.І. Банківські інститути в умовах глобалізації ринку фінансових послуг: [монографія] / І.О. Лютий, О.М. Юрчук. – К.: Знання, 2011. – 357 с.
6. Василик О.Д. Теорія фінансів: [підруч. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл.] / О.Д. Василик. – К.: ШОС, 2000. – 416 с.
7. Державний класифікатор України. Класифікація послуг зовнішньоекономічної діяльності ДК 012-97. – К.: Держстандарт України, 1997. – 40 с.
8. Майборода О.В. Роль зовнішньої торгівлі фінансовими послугами в стратегічному розвитку Харківської області / О.В. Майборода, Н.В. Бондаренко, Р.А. Чемчикаленко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2009. – Т. 2. – № 7. – С. 183–187.
9. Структура зовнішньої торгівлі України послугами / Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Терещенко Г.М. Напрями вдосконалення системи державного регулювання ринку фінансових послуг / Г.М. Терещенко // Наукові праці НДФІ. – 2010. – № 4 (53). – С. 109–114.
11. Науменкова С.М. Системи регулювання ринків фінансових послуг зарубіжних країн: [навч. посіб.] / С.М. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Центр наук. досліджень НБУ, Університет банківської справи НБУ, 2010. – 170 с.

УДК 330.1:330.34.014-026.23

Дорошенко О.С.
кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри міжнародного менеджменту
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

ЕКОНОМІКА ЗНАТЬ – БАЗИС ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ ТА ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН

У статті проведено аналіз взаємозв'язків між економікою знань і економічним зростанням, а також економічним рівнем розвитку країни. Мета статті – звернути увагу на це нове явище – появу економіки знань і рекомендувати країнам, що розвиваються, трансформувати свою економіку, спираючись на економічну модель наукомісткої економіки для досягнення стабільного стагнаційного розвитку.

Ключові слова: економіка знань, економічний розвиток, інтелектуальні ресурси, креативний потенціал, індекс знань, індекс економіки знань.

Дорошенко А.С. ЭКОНОМИКА ЗНАНИЙ – БАЗИС ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА И ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ СТРАН

В статье проведен анализ взаимосвязей между экономикой знаний и экономическим ростом, а также экономическим уровнем развития страны. Цель статьи – обратить внимание на это новое явление – появление экономики знаний и рекомендовать развивающимся странам трансформировать свою экономику, опираясь на экономическую модель наукоемкой экономики для достижения стабильного стагнационного развития.

Ключевые слова: экономика знаний, экономическое развитие, интеллектуальные ресурсы, креативный потенциал, индекс знаний, индекс экономики знаний.

Doroshenko A.S. KNOWLEDGE-BASED ECONOMY – BASIS OF ECONOMIC GROWTH AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF COUNTRIES

The article deals with the analysis of the relationship between knowledge economy and economic growth and economic level of the countries. The purpose of the article – to draw attention to a new phenomenon – the emergence of the knowledge-based economy and to encourage developing countries to transform its economy, based on the knowledge economy economic model, to become economically stable to achieve sustainable economic development.

Keywords: knowledge-based economy, economic development, intellectual resources, creative potential, the knowledge-based index, the knowledge-based economy index.

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність національних економік усе більшою мірою залежить від здатності цих економік продукувати та використовувати знання. Знання, освіта, інформація та інновації є на сьогодні головними індикаторами економічного зростання в контексті становлення нових глобальних моделей розвитку та

формування інноваційних стратегій розвитку національних економік.

Економіка знань стає найважливішим парадигмальним феноменом соціально-економічного розвитку суспільства XXI ст. Знання та ідеї стали основною рушійною силою економічного розвитку, а концепція економіки знань – превалюючою. Дані